

УДК 378[81'367:811.161.2]

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ЕМОЦІЙНОСТІ В ПРОЦЕСІ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗА ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ: ПОГЛЯД ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Раїса Дружененко, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка.

ORCID: 0000-0002-7002-4273

E-mail: raisadruzhnenko@gmail.com

У статті порушено проблему реалізації принципу емоційності у процесі мовної підготовки майбутніх фахівців за умов дистанційного навчання. Основою вивчення проблеми стало анкетування здобувачів, що допомогло зрозуміти реальний стан освітнього процесу. Результати анкетування показали: між очікуваннями студентів щодо реалізації принципу емоційності на заняттях та реальним станом ситуації існує певна невідповідність. Аналіз відповідей майбутніх спеціалістів довів необхідність реалізації принципу емоційності як необхідної умови забезпечення якості навчання у ЗВО.

Ключові слова: принципи навчання мови; принцип емоційності; дистанційна форма навчання; заклади вищої освіти; здобувачі вищої освіти; мовна підготовка; майбутні фахівці; анкетування.

IMPLEMENTATION OF THE PRINCIPLE OF EMOTIONALITY IN THE PROCESS OF LANGUAGE TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS THROUGH DISTANCE EDUCATION: THE VIEWPOINT OF HIGHER EDUCATION ACQUIRES

Raisa Druzhnenko, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Ukrainian Language, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University.

ORCID: 0000-0002-7002-4273

E-mail: raisadruzhnenko@gmail.com

The article raises the problem of implementing the principle of emotionality in the process of language training of future specialists in the conditions of distance learning. According to the author's observations, in the educational scientific field, the principle of emotionality is the subject of research by many scientists. The purpose of the proposed study is to analyze the results of a questionnaire of higher education graduates of various educational fields regarding the problem of implementing the principle of emotionality in the process of language training of future specialists in the distance learning format. The researcher believes that language classes are a fertile ground for the implementation of the principle of emotionality and the formation of the emotional sphere of learners, since language performs an emotional function in the process of any type of activity – learning,

education, development, communication, etc., and is a tool for creating positive (or negative) influence on the personality, and therefore the basis of the formation of positive emotional thinking and speech (communication). In order to achieve the goal of the study, we developed a questionnaire and conducted a survey of higher education graduates. Among the respondents are students of "Publishing and editing", "Journalism", "International journalism", "TV host", "Law", "Ukrainian language and literature" specialties. Students were asked to answer the following questions: 1. Does the emotional background of the class have an impact on learning and the desire to get an education? 2. Are distance learning sufficiently emotional? 3. In which learning format do you get more positive emotions – offline or online? 4. Name the emotions that specific activities evoke in you. 5. What is the cause of negative emotion? 6. What emotions lead to motivational activities in class? 7. What, in your opinion (forms, techniques, means of teaching), could enliven classes in the Ukrainian language in a distance format? The results of the survey showed that there is a certain discrepancy between the expectations of students regarding the implementation of the principle of emotionality in distance learning classes and the actual state of the situation. The student needs dynamic educational content that increases positive emotions in class and serves as a motivator for educational activities. A positive emotion is provided to the student not so much by the role of a traditional passive subject who is given the necessary knowledge system, but by the role of an active analyst, researcher, coach, moderator, innovator, inventor, representative. Providing a positive emotional background in the conditions of distance learning is the basis for the formation of positive thinking and positive communication, and as a result, a high level of education.

Keywords: principles of language learning; the principle of emotionality; distance learning; institutions of higher education; students of higher education; language training; future specialists; questionnaires.

Принцип емоційності належить до системи традиційних принципів дидактики, з-поміж яких відомими й апробованими є: систематичності і послідовності, доступності, наступності, свідомості, активності, наочності, зв'язку теорії і практики, науковості, міцності знань та ін. Його значущість в освітньому процесі доведена науковцями: принцип емоційності сприяє покращенню психологічного клімату в навчальній аудиторії, підвищенню мотивації до навчання, динаміці розвитку інтересу до освітнього процесу, а також є умовою якісної навчально-пізнавальної діяльності та подальшого саморозвитку особистості.

Особливої ваги, на наш погляд, принцип емоційності набуває в сучасних умовах дистанційної форми навчання, за якого здобувач втрачає можливість безпосереднього контакту з іншими суб'єктами освітнього процесу (викладачами, одногрупниками), відтак і безпосереднього обміну емоціями, що негативно впливає на рівень загальної підготовки (систему здобутих знань, сформованих умінь і навичок, ставлень, цінностей, досвіду). Отже, увага до реалізації принципу емоційності чи на уроці в закладах середньої освіти, чи на занятті в закладах вищої освіти є необхідною умовою досягнення високого рівня освіти.

Аспект мовної підготовки здобувачів ЗВО, майбутніх спеціалістів різних освітніх галузей, уможливорює ефективні шляхи реалізації принципу емоційності та, відповідно, формування емоційної сфери здобувачів: мова виконує емоційну функцію у процесі будь-якого виду діяльності – навчання, виховання, розвитку, спілкування тощо, є інструментом створення позитивного впливу на особистість і формування позитивного емоційного мислення і мовлення (комунікації).

Відсутність наукових здобутків у напрямі *цілісного обґрунтування та системної реалізації* принципу емоційності під час мовної підготовки майбутнього фахівця за дистанційної форми навчання визначає розуміння актуальності пропонованої проблеми.

В обґрунтуванні мотивів реалізації принципу емоційності в процесі мовної підготовки здобувачів ЗВО необхідно врахувати не лише думку дослідників-дидактів, а зрозуміти позицію здобувачів освіти. Тому метою дослідження є аналіз результатів проведеного анкетування здобувачів ЗВО різних освітніх галузей щодо проблеми реалізації принципу емоційності в процесі мовної підготовки майбутніх фахівців.

Загальнодидактична парадигма принципу емоційності має історію розвитку. Класиками теорії емоційності навчання сучасні науковці вважають А. Дистервега, Я.-М. Коменського, Г. Песталоцці, В. Сухомлинського, К. Ушинського, П. Юркевича.

У межах дослідження спираємося на спеціальні розвідки з *мовознавства* про експресивну функцію мови, відповідно до якої остання є інструментом вираження емоцій (почуттів, волі) у процесі мовленнєвої (комунікативної) діяльності (Т. Крисанова [10], В. Сліпецька [13] та ін.); із *психології* про емоцію як стан, види емоцій, місце емоцій у житті й діяльності особистості, взаємозв'язок емоції й дії, регулювання емоційних станів тощо (Н. Дмитріюк [6], Л. Журавльова [7], О. Лазуренко [11], В. Яблонко [19] та ін.); із *психолінгвістики* про мову як засіб формування емоційного інтелекту (Т. Головань [2], В. Зарицька [8], М. Смульсон [14] та ін.); *педагогіки* про емоційність як принцип навчання і виховання, про методи, прийоми, засоби, форми створення позитивного емоційного фону під час навчання (В. Калошин [9], О. Лазуренко [11], С. Щербина [17], В. Юрченко [18] та ін.); *лінгводидактики* про емоційне середовище та його місце в процесі навчання мови (В. Бадер [1], Н. Голуб [4], В. Новосьолова [12], Л. Проценко [4], М. Цуркан [15], Н. Шульжук [16] та ін.). Важливим для нашого дослідження є наукове бачення проблеми дистанційного навчання (О. Топузov) [5], і особливо підготовки мовної особистості здобувача освіти (Н. Голуб, О. Горошкіна [3]).

Задля досягнення мети дослідження ми розробили анкету і провели опитування здобувачів ЗВО. Серед анкетованих – студенти спеціальностей «Видавнича справа і редагування», «Журналістика», «Міжнародна журналістика», «Ведучий телевізійних програм», «Право», «Українська мова і література». Студентам було запропоновано дати відповіді на запитання: 1. Чи має емоційний фон заняття вплив на навчання й бажання здобувати освіту? 2. Чи достатньо емоційними є дистанційні заняття? 3. У якому форматі навчання ви отримуєте більше позитивних емоцій – офлайн чи онлайн? 4. Назвіть емоції, які викликають у вас конкретні заняття. 5. Що є причиною негативної емоції? 7. Які емоції спонукають до мотиваційної діяльності на занятті? 8. Які, на ваш погляд, форми, прийоми, засоби навчання, могли б поживити заняття з української мови в дистанційному форматі?

Питання анкети передбачали *виявлення* домінантних емоцій, які отримують здобувачі на заняттях; їхнього ставлення до позитивної емоції та ймовірність її впливу на мотивацію; достатнього / недостатнього рівня емоційності сучасного заняття з мови, у тому числі проведеного в дистанційному форматі; ефективних видів, форм роботи, суб'єктивних і об'єктивних чинників, які б підвищили позитивний емоційний стан у процесі формування мовної особистості майбутніх фахівців.

Проаналізувавши відповіді респондентів, ми отримали результати, дійшли певних висновків. Одностайність здобувачі виявили у відповіді на перше запитання: так, емоційний фон впливає на бажання чи небажання бути присутніми на заняттях, виявляти активність і формувати систему знань, умінь, навичок. Негативна емоція, зі

слів анкетованих, демотивує, деактивує, «відбиває бажання вчитися», призводить до швидкої втомлюваності, впливає на продуктивність, «ефективність студіювання», породжує почуття провини, розчарування, зневіри в собі. За позитивної емоції студентові хочеться «активніше залучатися», «створювати щось нове й цікаве», мотивація стає більш стійкою, «інформація сприймається легше», процес навчання «приносить задоволення і натхнення», «має сенс», формування елементів професійного досвіду стає «більш комфортним і менш стресовим». Отже, емоційний стан здобувача є умовою якісної професійної освіти, у тому числі мовної підготовки.

Чи достатньо емоційними є сучасні заняття? На це запитання ми отримали різні відповіді: Приблизно 50% респондентів відповіли позитивно, інша частина вважає, що хотілося б мати більше позитивних емоцій під час навчання.

Які ж заняття більшою мірою викликають позитивну емоцію? За нашими спостереженнями, в основному це фахові дисципліни: наприклад, для майбутніх телеведучих – «Акторське мистецтво», «Майстерність ведучого в кадрі», для журналістів – «Проблематика ЗМІ», «Жанри і стилі медіатексту», «Тренінг із професійних комунікацій». Серед загальноосвітніх дисциплін названо «Фізичне виховання», «Ораторське мистецтво», «Вступ до спеціальності». Близько 11% студентів серед «позитивних» називають заняття з культури усного і писемного мовлення. Як бачимо, відсоток невисокий, отже, існує необхідність у перегляді навчальної програми, системи пропонованих вправ і завдань, обдумуванні форм, засобів, прийомів навчання з огляду на запити сучасного студента.

Які емоції переживають студенти на заняттях? У коментарях до запитання респонденти пишуть про перевагу позитивних емоцій (від 60% до 75%), наприклад, зацікавлення, радості, здивування. Деякі заняття вони сприймають з негативною емоцією страху (10%), суму (8%), відрази (5%), хвилювання (5%), роздратування (3%), гніву (3%), зневаги (3%), вини (2%), страждання (1%), сумніву (1%), зневіри (1%), злості (1%). Дослідження показують, що незважаючи на домінуючу позитивного емоційного фону занять, студенти все ж бояться, сумують, хвилюються, дратуються, гніваються, починають зневажати, винуватять себе й інших, страждають, сумніваються в собі і навіть виявляють злість.

Цінними для нас були аналітичні дані щодо реалізації принципу емоційності в різних формах навчання – онлайн, офлайн, змішаній. Було виявлено, що студенти недоотримують позитивної емоції під час онлайн-навчання, а тому 80% анкетованих розуміють, що заняття офлайн заповняють емоційну лауну і забезпечать вищу результативність. Маркерами настійних потреб сучасної молоді стало часте підсвідоме використання в коментарях таких словосполучень: *жива емоція*, *живе обговорення*, *живе спілкування*, *живі приклади*, *жива інформація*, *жива робота*. Це говорить про ностальгію студентів за заняттями наживо і необхідність організації освітнього процесу в дистанційному форматі таким чином, щоб принцип емоційності як створення позитивного емоційного фону на занятті знайшов утілення в різних креативних, інноваційних методах, прийомах, засобах, формах, що використовує викладач.

З-поміж коментарів студентів ми натрапили й на діаметрально протилежний погляд, а саме: «Більше позитиву маю на онлайн-заняттях, а під час навчання офлайн я відчуваю особливу тривогу через деяких викладачів». Відверті відповіді наштовхують

на роздуми і запитання. Чи може сучасний викладач бути джерелом породження тривоги у студента? Як відповідь, треба почути молодь, переглянути свої викладацькі принципи й адаптувати їх до потреб і настроїв майбутніх фахівців, скоординувати роботу на засадах співпраці, поваги до студента.

Задля цілісного розуміння реалізації принципу емоційності на заняттях ми запропонували респондентам дати відповідь на запитання, що викликає негативну емоцію на занятті. Сучасний студент підкреслює давню істину: усе починається із викладача (вчителя). А тому «пасивна агресія викладача», «токсичне ставлення до студента», знецінювання його особистості, ба, навіть «поганий настрій викладача» не сприятимуть позитивному емоційному фону заняття, високому рівневі мотивації та результату. Крім того, слід звернути увагу на «монотонність лекцій», «нецікаву інформацію», «байдужість у ставленні до студента», неякісну і несистемну комунікацію зі студентом, однотипність практичних завдань, одноманітність форм роботи (наприклад, тільки робота з підручником), некоректне формулювання завдань, перевагу самостійної роботи в електронних курсах.

Яких емоцій чекають студенти від занять? Які емоції, які види, форми роботи могли б поживити заняття з української мови в дистанційному форматі? Респонденти були однастайні в тому, що заняття з формування мовної особистості (дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням», «Культура усного і писемного мовлення») потребує підвищення позитивного емоційного тону. Крім трьох позитивних емоцій, які були згадані вище, студентам вкрай необхідно відчувати себе щасливими, задоволеними, поцінованими, бадьорими, активними, веселими; вони налаштовані на комфорт, легкість і щирість у спілкуванні з викладачем та одногрупниками, гумор, здивування, захоплення. Згідно з відповідями анкетованих, саме ці емоції і почуття впливають на мотивацію до навчання.

Позитивну емоцію на занятті, за словами респондентів, створює робота в команді, у групах, у парах, меншою мірою – індивідуальна самостійна робота. Дієвим у напрямі реалізації принципу емоційності є відео-, аудіо-, фото-, ілюстративний матеріал як навчальний контент для аналізу, обговорення, написання текстів тощо. Студенти надзвичайно цінують організацію освітніх квестів, вікторин, зустрічей із професіоналами, дискусій, а також відвідування музеїв, виробництв. Серед завдань віддають перевагу не «банальним монотекстам», а креативним, пошуковим, аналітичним, творчим із залученням гіпертекстів інтернет-дискурсу. У пріоритеті сучасної молоді дослідницькі, інтерактивні, проєктні, ігрові технології навчання, які найближче пов'язані з майбутньою професією. Саме опертя на професійний контекст створює позитивне емоційне середовище, мотивує, гарантує пізнавальну активність студента. Формою представлення результатів дослідницьких завдань вважають презентації з фото, відео, анімаціями, інфографікою, ілюстраціями (а не з «суцільним текстом»). Серед оптимальних прийомів роботи студенти називають самооцінювання, оцінювання одне одного. Деякі хочуть «приміряти» роль викладача, що вказує на готовність до активної управлінської діяльності.

Види, форми, засоби навчання, названі студентами, відомі й часто використовували викладачами, тож роботу в цьому напрямі слід поживлювати, систематизувати й урізноманітнювати. Особливо це стосується змістового наповнення освітнього контенту: здобувачі вищої освіти радо відгукуються й активізуються, якщо на занятті

запропоновано роботу з актуальною «гарячою», абсолютно новою або ними дослідженою інформацією; цінною для здобувачів є також оригінальність подання відомої інформації.

За сучасних непростих умов, у яких перебуває українська освіта, принцип емоційності – вкрай необхідна умова забезпечення якості навчання у вишах, особливо за дистанційного формату навчання, коли рівень емоційного фону нижчий, ніж за офлайн-навчання. Результати анкетування показали: між очікуваннями студентів щодо реалізації принципу емоційності на заняттях з формування мовної особистості та реальним станом ситуації існує певна невідповідність. Здобувач потребує динамічного навчального контенту, який підвищує *позитивну емоцію* на занятті і слугує мотиватором навчальної діяльності. *Позитивну емоцію* студентів забезпечує не стільки роль традиційного пасивного суб'єкта, якому дають необхідну систему знань, скільки роль активного аналітика, дослідника, коуча, модератора, новатора, винахідника, репрезентатора. Забезпечення позитивного емоційного фону в умовах дистанційного навчання – база для формування позитивного мислення, позитивної комунікації і як результат – високого рівня освіти.

Перспективним, наш погляд, є розроблення системної роботи з формування професійного мовлення на основі принципу емоційності, який матиме реалізацію на рівні форми та змісту занять.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бадер В. І. Формування емоційної компетентності майбутніх учителів початкової школи при вивченні лінгвістичних дисциплін. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки*. 2020. Вип. 3. С. 33–39.
2. Головань Т. Необхідність розвитку емоційного інтелекту EQ. *Світ виховання*. 2010. № 3. С. 29–30.
3. Голуб Н., Горошкіна О. Методи дистанційного навчання української мови. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 4. С. 148–158.
4. Голуб Н. М., Проценко Л. І. Розвиток емоційної сфери учнів як один із засобів активізації сприймання мовного матеріалу. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2011. № 5. С. 60–62.
5. Дистанційне навчання в умовах карантину: досвід та перспективи. Аналітико-методичні матеріали / за заг. ред. О. М. Топузова; укл. М. В. Головка. Київ: Педагогічна думка, 2021. 192 с.
6. Дмитріюк Н. С. Вплив емоцій на формування та становлення особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2010. № 8. С. 261–27.
7. Журавльова Л. П. Психологія емпатії: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 328 с.
8. Зарицька В. В. Емоційно-когнітивні передумови розвитку емоційного інтелекту у період фахової підготовки. *Вісник Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Психологія*. 2011. № 39. С. 30–36.
9. Калошин В. Ф. Вплив емоцій на ефективність навчального процесу (теорія і практика). *Практична психологія і соціологія*. 2006. № 1. С. 70–74.
10. Крисанова Т. Сучасний стан розвитку лінгвістики емоцій. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов*. 2014. № 78(1124). С. 79–85.
11. Лазуренко О. О. Вплив емоцій на розвиток взаємостосунків студентів в процесі навчання. *Наукові записки Академії наук ВШ України*. К., 2002. Вип. 5. С. 213–219.
12. Новосьолова В. Виховний потенціал емоційно забарвленої лексики в системі компетентнісного навчання. *Наукові записки Національного університету «Острозька Академія»*. Серія: Філологічна. 2012. № 31. С. 209–211.
13. Сліпецька В. Взаємозв'язок понять емоційність, оцінка, експресивність – актуальна проблема лінгвістичної теорії емоцій. *Studia ukrainica posnaniensia*. 2016. Vol. IV. P. 149–153.
14. Смутьсон М. Л. Дистанційне навчання: психологічні засади: монографія. Кіровоград: Імекс-ЛТД,

2012. 240 с.
15. Цуркан М. В. Принцип емоційності в навчанні української мови іноземних студентів медичних закладів вищої освіти. *Імідж сучасного педагога*. 2022. № 5(206). С. 108–113.
 16. Шульжук Н. В. Емоції в контексті проблемного поля когнітивно-дискурсивної мовознавчої парадигми та антропоорієнтованої лінгводидактики. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологічна. 2023. № 17. С. 316–320.
 17. Щербина С. М. Проблема емоційності навчання в історії розвитку педагогічної думки. *Педагогіка вищої та середньої школи*. Кривий Ріг, 2011. Вип. 32. С. 332–337.
 18. Юрченко В. М. Психічні стани людини: системний опис: монографія. Рівне: Перспектива, 2006. 574 с.
 19. Яблонко В. Я. Емоційно-вольова сфера особистості: основи теорії, регуляції та діагностики: навч. посіб. Миколаїв: Ганна Гінкул, 2002. 416 с.

REFERENCES

1. Bader V. I. (2020). Formuvannya emotsiinoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly pry vyvchenni lnhvistychnykh dystsyplin. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho*. Serii: Pedagogichni nauky, 3, 33–39 [in Ukrainian].
2. Holovan T. (2010). Neobkhdnist rozvytku emotsiinoho intelektu EQ. *Svit vykhovannia*, 3, 29–30 [in Ukrainian].
3. Holub N., Horoshkina O. (2022). Metody dystantsiino navchannia ukraїnskoї movy. *Ukrainskyi pedagogichnyi zhurnal*, 4, 148–158 [in Ukrainian].
4. Holub N. M., Protsenko L. I. (2011). Rozvytok emotsiinoї sfery uchniv yak odyin iz zasobiv aktyvizatsii sprymannia movnoho materialu. *Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykoly Hoholia*. *Psykholoho-pedahohichni nauky*, 5, 60–62 [in Ukrainian].
5. Dystantsiine navchannia v umovakh karantynu: dosvid ta perspektyvy. Analityko-metodychni materialy (2021). O. M. Topuzov (Ed.). Kyiv: Pedagogichna dumka [in Ukrainian].
6. Dmytriuk N. S. (2010). Vplyv emotsii na formuvannia ta stanovlennia osobystosti. *Problemy suchasnoї psykholohii*, 8, 261–27 [in Ukrainian].
7. Zhuravlova L. P. (2007). Psykholohiia empatii. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].
8. Zarytska V. V. (2011). Emotsiino-kohnityvni peredumovy rozvytku emotsiinoho intelektu u period fakhovoї pidhotovky. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho pedagogichnoho universytetu im. H. S. Skovorody*. *Psykholohiia*, 39, 30–36 [in Ukrainian].
9. Kaloshyn V. F. (2006). Vplyv emotsii na efektyvnist navchalnoho protsesu (teoriia i praktyka). *Praktychna psykholohiia i sotsiolohiia*, 1, 70–74 [in Ukrainian].
10. Krysanova T. (2014). Suchasnyi stan rozvytku lnhvistyky emotsii. *Visnyk KhNU imeni V. N. Karazina*. Serii: Inozemna filolohiia. *Metodyka vykladannia inozemnykh mov*, 78(1124), 79–85 [in Ukrainian].
11. Lazurenko O. O. (2002). Vplyv emotsii na rozvytok vzaiemostosunkiv studentiv v protsesi navchannia. *Naukovi zapysky Akademii nauk VSh Ukrainy*, 5, 213–219 [in Ukrainian].
12. Novosolova V. (2012). Vykhovnyi potentsial emotsiino zabarvlenoi leksyky v systemi kompetentnisnoho navchannia. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka Akademiia"*. Serii: Filolohichna, 31, 209–21 [in Ukrainian].
13. Slipetska V. (2016). Vzaiemozv'iazok poniat emotsiinist, otsinka, ekspresyvnist – aktualna problema lnhvistychnoi teorii emotsii. *Studia ukrainica posnaniensia*, IV, 149–153 [in Poland].
14. Smulson M. L. (2012). Dystantsiine navchannia: psykholohichni zasady. Kirovohrad: Imeks-LTD [in Ukrainian].
15. Tsurkan M. V. (2022). Pryntsyp emotsiinosti v navchanni ukraїnskoї movy inozemnykh studentiv medychnykh zakladiv vyshchoї osvity. *Imidzh suchasnoho pedahoha*, 5(206), 108–113 [in Ukrainian].
16. Shulzhuk N. V. (2023). Emotsii v konteksti problemnoho polia kohnityvno-dyskursnoї movoznavchoї paradyhmy ta antropozoriientovanoi lnhvodydaktyky. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia"*. Serii: Filolohichna, 17, 316–320 [in Ukrainian].
17. Shcherbyna S. M. (2011). Problema emotsiinosti navchannia v istorii rozvytku pedagogichnoї dumky. *Pedahohika vyshchoї ta serednoї shkoly*, 32, 332–337 [in Ukrainian].
18. Yurchenko V. M. (2006). Psykhichni stany liudyny: systemnyi opys. Rivne: Perspektyva [in Ukrainian].
19. Yablonko V. Ya. (2002). Emotsiino-volova sfera osobystosti: Osnovy teorii, rehuliatcii ta diahnostryky. Mikołajiv: Hanna Hinkul [in Ukrainian].